

ЛОГІКА В НАВЧАЛЬНІЙ ЛІТЕРАТУРІ XVII І XIX СТОЛІТЬ

Віталія Мироняк

Анотація. «Логіка Пор-Рояля» є однією з найвідоміших праць не тільки у сфері логіки, а й філософії. Написана під впливом ясенізму та картезіанства у XVII столітті, вона стала однією з перших, які відійшли від класичного викладу логіки. Спричинивши багато дискусій та обговорень, вона надовго закарбувалася в історії логіки та філософії. Цим і забезпечила собі популярність не тільки у свій час, а й на майбутні покоління. Сьогодні «Логіку Пор-Рояля» розглядають не тільки як підручник чи довідник з логіки, а й як філософський текст, який розкриває проблеми філософії свідомості й теології.

Що складно сказати про іншу розвідку, яка вийшла з-під пера німецького філософа та логіка Зігварта — «Логіка». Хоч і його праця залишила певний відбиток на філософії свого часу, але сьогодні, за деяким винятком, не так активно обговорюється. Погляди Зігварта також виходили за межі свого часу, адже логік запропонував подивитися на формальні підходи під іншим кутом, через що зазнав критики не тільки від феноменологів.

Що може бути спільного у цих працях? Це одне з питань, яке я спробую розкрити в запропонованій статті. Тут я коротко аналізую дві праці за певними ознаками та відповідаю на поставлене вище запитання. Відтак, ми звернемо увагу не тільки на структури праць і головні ідеї, а й на постаті авторів. Важливо також окремо акцентувати на середовищах, у яких ці праці виникли. Адже, з одного боку, ми маємо XVII століття, ясенізм і вплив Декарта й Августина. А вже з іншого боку ми стикаємося із XIX століттям і класичною німецькою філософією, яка диктує нам дещо інші візії та погляди. Окремою темою для дискусії, яку розглядаємо, є переклади праць.

Так чи дійсно ми можемо шукати щось спільне там, де стикаються дві різні традиції? І чи доречно нам їх порівнювати? Чи можемо ми говорити про ці праці не тільки як про підручники, а й про філософські тексти? І що це тоді змінює для нас? Чи дійсно проблема перекладу є перепорою і чи спричинила вона певні непорозуміння та неточності в інтерпретаціях? Це питання, на які я намагаюся коротко тут відповісти.

Ключові слова: логіка, традиційна логіка, історія логіки, підручники з логіки, Антуан Арно, Христоф Зігварт.

Вступ

Кожне століття залишає по собі великий пласт текстів, до яких або втрачається інтерес разом із відходом цього часу, або вони проходять далі і, залишивши по собі слід, закарбовуються в нові сенси пам'яті прийдешнім поколінням і новим інтерпретаціям. У запропонованій статті буде здійснено короткий огляд двох праць, які відносяться до цих різних пластів забуття і пам'яті. Але чи дійсно ми можемо відкинути упередження і конкретно визначати вплив того чи того дослідження?

З одного боку, ми маємо одну з найпопулярніших праць XVII століття, яка була написана у Франції та неодноразово перевидавалася і перекладалася різними мовами. Так, це про розвідку «Логіка, або мистецтво мислити» (далі: «Логіка Пор-Рояля»), яка була написана Антуаном Арно та П'єром Ніколем. А з іншого боку, ми вже маємо працю, яка є продуктом XIX століття і написана німецькою мовою Христофом Зігвартом, а саме — «Логіка». Запропоноване автором бачення структури викладу логіки та його спроби показати особливості підходу до методології викликали значний інтерес у свій час. Пізніше це навіть вилилось у дискусію між Христофом Зігвартом і Францом Brentano і його прихильниками.

З першого погляду, здавалося б, маємо такі різні праці, написані різними мовами, під впливом різних століть і поглядів. Чи є щось спільне і чи варто його взагалі шукати? Відтак, дослідницька задача статті буде полягати в пошуку цих відповідей через порівняння згаданих вище праць, їхніх авторів і середовищ, у яких ці дослідження виникли та розвивалися. Насамперед, тут ми розглянемо постаті авторів підручників, звернемо увагу на структуру доробків і спробуємо їх порівняти за окресленими ознаками. Це питання, на які я намагатимуся відповісти, коротко проаналізувавши дві праці, а також середовища, які стали поштовхом для них.

I. «Логіка Пор-Рояля»: роль і значущість праці для XVII століття і сьогодення

Праця «Логіка, або мистецтво мислити», яка відома більше за назвою «Логіка Пор-Рояля», стала однією з найвпливовіших філософських розвідок у ранньомодерний період. Це зумовлено кількома факторами. Починаючи від Аристотеля і закінчуючи XIX століттям,

це був найбільш читаний текст із формальної логіки. Важливу роль відіграло і те, що фокус у дослідженні був спрямований на загальні принципи правильного мислення, а не на запам'ятовування складних формальних правил, що і спричинило таке зацікавлення, адже з текстом могло взаємодіяти більше коло людей із різними інтересами [9, с. 1]. Окремо також можна згадати зв'язок праці з картезіанством, який теж вплинув на підвищення інтересу до праці, але про це детальніше далі.

Вперше книга була видана у 1662 році у Парижі. Після цього автори змінювали та переглядали її чотири рази. П'яте й останнє видання вийшло у 1683 році. Окрім цього, були ще три перевидання, але дослідники вважають, що це радше копії, а не змінені чи переглянуті праці [14, с. 55]. Між 1662 і 1887 роками «Логіка Пор-Рояля» була видана щонайменше 63 рази французькою, 13 разів латиною і 16 разів англійською. Праця була домінантним логічним текстом на Заході більше 200 років.

Постаті авторів праці. «Логіка Пор-Рояля» була написана двома авторами — Антуаном Арно та П'єром Ніколем, які мали зв'язок з Абатством Пор-Рояля, звідки і пішла неформальна назва роботи. Арно вважають головним автором праці [5, с. 455]. Філософ народився у Парижі у 1612 році. З дитинства він мріяв пов'язати своє життя із правом, але через бажання батьків став теологом. Вступив до Сорбони, де і здобув свою освіту. Арно був досить впізнаваним у свій час завдяки іншій праці — «Четверте заперечення “Медитацій” Декарта». Крім цього, автор протягом певного часу листувався з Готфрідом Ляйбніцом [9, с. 3]. Щодо Ніколя, то він народився у 1624 році у Шартрі. Ніколь, як і Антуан Арно, вивчав теологію в Сорбоні. Вже безпосередньо там він і познайомився ближче з янсенізмом.

Віання часу або особливості середовища. Янсенізм — окремий розділ як і в житті авторів, так і у віяннях самої праці. Це радикальний реформаторський рух у французькому католицизмі, який ґрунтується на поглядах Августина щодо зв'язку між свободою волі та дієвістю благодаті. Янсенізм мав великий вплив на авторів, що в певному сенсі вплинуло і на їхні праці. Абатство у свій час виступало центром єретичного католицького руху у XVII столітті, де Арно та Ніколь могли вільно висловлювати свої вподобання, адже Арно у 1656 році вигнали із Сорбони через захист янсенізму.

Вище вже згадувалося, що праця має картезіанський бекґраунд. Філософія Джил Бурокер у своїй статті «Семантика термінів Пор-Рояля» вказує на те, що «Логіка Пор-Рояля» містить терміни та мову,

які безпосередньо переплітаються з картезіанською філософією: «Наслідуючи Декарта, Пор-Рояль визначає логіку як вчення про чотири ментальні операції, які необхідні для розвитку наукового знання: уявлення, судження, міркування та впорядкування. Це аксіома класичної теорії, що ці операції відбуваються саме у такому порядку, оскільки кожна операція має своїми елементами здобутки попередньої операції» [5, с. 456-457]. Таких прикладів можна навести більше, але не можна не вказати і на розбіжності, чи радше відмінності, які все ж присутні у праці. Картезіанська філософія диктує нам, що непорушна істина, якою може бути математична, була створена Богом. Відтак, ми не можемо сказати, що Арно чітко висловлюється щодо цього питання. І такі неузгодженості з Декартом теж присутні. Часто ці неузгодженості, чи радше відмінності, пов'язані із впливом напрацювань ще одного відомого філософа й теолога — Аврелія Августина. Вплив Августина на Арно складно недооцінити чи пропустити.

Утім, авторитет Декарта й Августина залишається на сьогодні відкритою темою для обговорення. Адже те, що більшість доведень і посилань на картезіанську традицію можуть бути контрверсійними до вчень Августина є не зовсім правильним, оскільки дослідники «Логіки Пор-Рояля» стверджують, що розуміння Арно картезіанської доктрини є моментами хибним: «Арно переплутав Декартове *cogito* з Августиновим аргументом проти скептицизму», — вказує нам Хосе Раймунду Майя Негу [10, с. 141]. Однак, заперечувати сам вплив ми не можемо. Навіть сама назва праці «Логіка, або мистецтво мислити» говорить нам про те, що, хоч і формальні прийоми посідають важливе місце в логіці, ми повинні пам'ятати і про питання, які нам часто ставить епістемологія наприклад, якщо перекладати на сучасний лад. Автори «Логіки Пор-Рояля» показують нам, що приклади, які базуються на релігії чи інших темах, які б, здавалося, не мають відношення до логіки, можуть краще розкривати тему і в такий спосіб зацікавлювати читача, який буде виходити за межі інтересів логіки як науки.

Структура та головні ідеї праці. Ми вже згадували вище, що в тексті є основні чотири ментальні операції, на яких базується побудова нашого наукового знання. Відтак, сама структура праці відтворює порядок цих операцій: формувати, створювати ідеї; затверджувати і відкидати висловлювання (*propositions*); затверджувати і відкидати висловлювання на основі інших висловлювань (тут йдеться про міркування); впорядковувати результати правильного міркування. Послідовне застосування наведених вище міркувань і є логікою [9, с. 7–

8]. Що стосується конкретних пунктів із структури, то спочатку ми маємо вступ. Сюди входить і передмова, яка додана у 1683 році, Перший Дискурс і Другий Дискурс (1664). Також, якщо йдеться про англійський переклад, то є вступ від перекладача.

У Першому Дискурсі ми можемо віднайти щось схоже на план праці. Тут коротко автори наставляють нас, що наші судження можуть бути більш точними та корисними у використанні, а також, що міркування бувають не тільки правильними, а й неправильними. «Маленька любов людей до істини змушує їх здебільшого не докладати зусиль, щоб відрізнити правду від брехні [...] Ми всі сповнені невігластва та помилок. І все ж — найважча річ у світі отримати з вуст людини це зізнання, таке справедливе і таке відповідне її природному станові — я помиляюся і я нічого не знаю про це», — пишуть нам автори «Логіки Пор-Рояля» [3, с. 4]. Що стосується Другого Дискурсу, то це вже радше відповідь до першого видання, у якому йдеться про Аристотеля, окремий внесок і цінність його праць.

Наступні чотири частини — це виклад основного матеріалу. Вони відповідають тим чотирьом операціям, які ми тут уже неодноразово згадували. Перша частина про ідеї складається з 15 розділів, які у свій час теж можна було розділити на теми. У цій частині йдеться про об'єкти, які представляють ідеї, про поділ ідей на прості та складні і про окреме розуміння термінів. Друга частина про судження складається вже з 20 розділів. Тут йдеться про зв'язок ідей зі словами, розглядаються властивості простих, складних і складених тверджень, а також описується, як їх ідентифікувати та класифікувати. Частина закінчується розділами, у яких описано перетворення тверджень, включаючи частину версії «Логіки Пор-Рояля» про середньовічну доктрину розподілу [9, с. 8–9].

Третя частина фокусується на правилах силогістичного міркування і теж поділена на 20 розділів. Тут автори пропонують розглядати силогістичні форми і показувати важливість їхнього визначення та вивчення. Аналіз і виклад матеріалу в цій частині якраз і спрямований на силогізми. Окреме місце у праці займають роздуми про метафізику, де визначено «місця метафізики» як певні загальні терміни, що належать усім істотам, до яких якраз відносяться багато аргументів (причини, наслідки, протилежні терміни).

Закінчується праця четвертою частиною. Перші три частини більше відповідають структурі традиційних логічних текстів, а щодо останньої можна сказати, що вона є інноваційною, адже тут автори спираються на філософські погляди Декарта та Паскаля. У першому

розділі критикується роль почуттів у процесі отримання знання. Наступний розділ пропонує нам розглянути методи аналізу та синтезу, а вже далі йдеться про методи геометрії. В одинадцятому розділі, як уже зрозуміло з назви «Метод наук, зведений до восьми основних правил», автори пояснюють вісім правил наукового методу.

Окремо також варто згадати про висловлювання. Арно та Ніколь не пропонують нам чіткого розрізнення двох типів висловлювань: ментальних та вербальних. Але вони стверджують, що висловлювання мають ідеї як складові, а також складовими можуть виступати і слова. Адже в одних випадках складовими виступають частини мови, що можна побачити в наступній цитаті: «Оскільки наша мета полягає тут в тому, щоб пояснити різні зауваження, які були зроблені щодо суджень, і оскільки судження є висловлюваннями, що складаються з різних частин, якими передусім є іменники, займенники та дієслова» [3, с. 73]. Із цього випливає, що, якщо висловлювання містять іменники, займенники та дієслова, то вони є мовними одиницями, як речення. Але дещо нижче ми стикаємося вже з іншим описом, де безпосередньо йдеться про ідеї. На 82-й сторінці висловлювання ототожнюються із судженнями, а судження описуються як з'єднання або розділення ідей, а не слів [8, с. 257–258].

Висновок. Якщо дивитися із сучасного погляду, то можна сказати, що в «Логіці Пор-Рояля», крім нових і цінних на той час ідей, є досить багато плутанини. Цю плутанину можна знайти там, де йдеться про зв'язки ідей та висловлювання, висловлювання та судження, а особливо між іменем і предикатом. Така дослідниця окресленої теми, як Бурокер у свій час наголошувала на нестабільності семантики через баланс авторів між традиційними баченнями та поглядом навздогін сучасникам. Авторка пропонує розглядати «Логіку Пор-Рояля» не як цілісний текст, а як сукупність декількох логік [5, с. 472–473]. Тоді згадана плутанина буде сприйматися як неминучий результат динамічної напруги між цими різними поглядами.

Семантична теорія «Логіки Пор-Рояля», про яку нам пише Бурокер, вимагає, щоб у свідомості були об'єкти перцепції, які функціонували б як основні вхідні дані для ментальних операцій, що породжують структури думки, які є відображеними у структурі мови. «Згідно з теорією Арно ці об'єкти у свідомості є лише зовнішніми об'єктами світу. Акт зачаття приносить у мій розум “об'єктивно” або “інтелігібельно” саме сонце — те, що на небі, а не копію. Тобто робить сонце об'єктом моїх думок» [11, с. 389], — так про семантику у «Логіці Пор-Рояля» пише Пірс.

II. Вплив «Логіки» Зігварта на німецьку філософію та логіку у XIX столітті

Якщо працю «Логіка, або мистецтво мислити» ми називали однією з найпопулярніших і найвпливовіших праць свого століття, то праця «Логіка» не може розділити таке захоплення, хоч і також мала вплив на наукове середовище, у якому була створена та перебувала. Про це може свідчити і кількість критичної літератури. Здебільшого це не перекладені з німецької мови огляди, відгуки і поодинокі англomовні начерки. Однак, не можна зовсім сказати, що праця пройшла повз читача та своєї аудиторії, адже у XIX столітті «Логіку» використовували як підручник для багатьох університетів. Навіть відомо, що він був рекомендований Олексієм Козловим студентам Університету Св. Володимира [2, с. 94].

Постать автора. Христоф Зігварт — німецький філософ, логік, професор філософії в Тюбінгенському університеті. Він народився 28 березня 1830 року в Тюбінгені. Наймолодший син Генріха Христофа Зігварта, який теж був у свій час професором філософії в тому ж університеті, а також автором підручника з логіки, Зігварт брав активну участь не тільки в житті університету, а й різних дискусіях. Відтак, на початку своєї кар'єри в Тюбінгені філософ приєднався до полеміки щодо заслуг Бейкона як природознавця, яку у свій час почав професор хімії в Мюнхені, Лібіх [13, с. 3]. Ця полеміка стала настільки цікавою, що частини навіть публікувалися в газетах для широкої аудиторії, а не тільки у вузькоспеціалізованих виданнях. Можна сказати, що такий початок і забезпечив Зігварту впізнаваність і суспільне визнання.

Структура та головні ідеї праці. Що стосується праці «Логіка», то вона також стала популярною у своїх колах, однією з причин є якраз упізнаваність і визнання автора. Спочатку була опублікована перша частина у 1873, а пізніше у 1878 році вийшла і друга. Англійський переклад світ побачив у 1895 році, щодо українського перекладу, то його немає, а в Університеті Св. Володимира послуговувалися російським перекладом за 1908 рік (але тільки першого тому) [2, с. 94–95]. Переклад англійською мовою можна вважати вдалим, адже сам автор позитивно відгукується про нього: «Я думаю, що Міс Денді зробила усе можливе, щоб подолати ці труднощі й уникнути цієї подвійної небезпеки. Я ретельно переглянув її рукопис від початку до кінця та співпрацював з нею під час коректування, щоб я міг сміливо заповнити читача, що переклад повністю вільний від непорозумінь»

і що він представляє скрізь якомога точніше оригінальний текст» [12, preface]. Відтак, якщо вірити словам автора, то ми можемо бути певні в максимальній відповідності тексту до оригіналу, хоч автор і сам зазначав, що під час роботи неодноразово виникали проблеми з перекладом термінів.

Структура праці складається з трьох частин. Якщо ми беремо до уваги англійський переклад, то перші дві частини в першому томі, а остання третя — вже у другому. Перша частина називається «Аналітична», друга — «Регулятивна», а третя — «Технічна. Логічний метод». У першій частині сім розділів, які мають свої окремі підрозділи, у другій частині — уже три розділи, а у третій — сім. Британський філософ Бозанкет у своїй рецензії на англійський переклад праці Христофа Зігварта зазначає, що якраз третя частина для нас є найцікавішою та найповнішою [4, с. 388–389]. Саме в ній автор проявляє свій підхід до вирішення тих чи тих проблем. Третя частина є найдовшою, вона на 200 сторінок більша за дві попередні.

У першій частині автор аналізує судження. Спочатку коротко окреслює та поділяє їх, що займає три підрозділи, а пізніше розглядає заперечення. Тут варто окремо зупинитися на гіпотетичних судженнях, які можуть бути цікавими для нас. Варґа пише, що гіпотетичними судженнями є прості судження про порядок двох висловлювань. Як автор зазначає далі: «Зігварт обрав стоїчну концепцію: гіпотетичне судження — це твердження про предикації, які представлені, але не виконуються підрядним і головним реченнями, точніше твердження про необхідний зв'язок між дійсністю двох речень [...] неправильне некваліфіковане твердження не може мати істинної цінності [...] гіпотетичні судження є обов'язково позитивними» [13, с. 4]. Однак, тоді виникає ціла низка питань. Наприклад, який тип суджень є первинним? Зігварт пише, що категоричні судження передують гіпотетичним. Чому так важливо стільки уваги приділяти гіпотетичним судженням? Вони є суттєвими та корисними у природничих науках. Однак, у цьому сенсі досі може виникати багато питань, як і багато інших питань залишаються відкритими.

Цікавим також є питання природи індукції, про яку автор пише ще у своїй передмові першого видання до другого тому. Індукція для Зігварта є «формою редуції, яка виходить із загального постулату, що дане є необхідним, і шукає, на основі силогістичних правил, передумови, внаслідок яких виникають окремі факти спостереження. Таким чином, індукція розглядається як зворотна дедукція» [4, с. 390]. Однак, Бозанкет вважає таку позицію досить небезпечною, чи навіть

радше помилковою, де автор сам собі суперечить. Адже гіпотези, які виявлені за допомогою цієї індуктивної редукції, можуть бути спростованими, але не доведеними. Виходить, що в індукції можуть бути тільки негативні висновки. Так ми одразу готуємося до поразки, а не до успіху.

Ще один важливий аспект, завдяки якому праця набула значної популярності — критика зі сторони феноменологів. Так, Гусерль часто цитує Зігварта у «Пролегоменах». Роль Зігварта як головного героя у «Пролегоменах» була негативною. Психологізм у «Логіці» є основною концепцією роботи. Автор «Логіки навіть намагався відповісти на ці закиди у третьому виданні праці, що була опублікованою невдовзі після його смерті. Основною ідеєю було те, що поділ між психологією і логікою є штучним [13, с. 30]. У свій час Зігварт відправляв Гусерлю свою рецензію на його «Логічні дослідження». З цього приводу Варга пише: «Зігварту можна приписати водночас відкриття цікавих для філософії слабких місць Гусерлевих “Логічних досліджень”, навіть якщо Едмунду Гусерлю, ймовірно, вперше стало відомо про критику Зігварта щодо нього в рецензії Еміля Ласка на посмертне видання 1911 року Зігвартової “Логіки”» [13, с. 29].

III. Чому нам варто порівнювати ці дві праці?

Якщо намагатися порівняти дві праці, які досліджувалися вище, то можна сказати, що вони мають багато точок дотику. Як «Логіка, або мистецтво мислити» Арно, Ніколя, так і «Логіка» Зігварта були популярними у свій час. «Логіка Пор-Рояля» активно обговорювалася не тільки в наукових колах, а й за їх межами. У праці запропоновано революційний спосіб розгляду старих проблем. Приклади перестають бути тривіальними, а переходять у теологічну та філософську сфери, що залучає більше коло зацікавлених до перегляду тексту. Інше питання: чи сприяє це продуктивній та якісній дискусії, чи більше розмиває межі та створює нову низку абстрактних проблем?

«Логіка» Зігварта теж стала каменем спотикання не тільки для логиків, а й філософів, що ми побачили в полеміці між Гусерлем та Зігвартом. Хоч і праця була популярна у ХІХ і на початку минулого століття, але ми не можемо сказати, що вона стала канонічною порівняно з «Логікою Пор-Рояля». Але від цього не зменшується той вплив, який Зігварт встиг здійснити в наукових колах. Окремо цікавим і важливим для нас є те, що саме «Логіка» німецького філософа стала

навчальним матеріалом в Університеті Св. Володимира.

З іншого боку, порівнювати праці, які написані в різний час, де рахунок йде не на роки, а на століття, досить складно і в певному сенсі не зовсім інформативно. Ми стикаємося не просто з різними традиціями, а ще й із прірвою між сучасним і минулим. Адже ті ідеї та контексти, які панували у XVII столітті, будуть у будь-якому випадку застарілими для XIX. Тут потрібно не забувати, що ми не можемо досліджувати логічні праці, наприклад, (чи будь-які інші) без того контексту та середовища, у якому вони були створені. У конкретних випадках ми, як мінімум, говоримо про вплив янсенізму на авторів «Логіки Пор-Рояля» і специфічне академічне середовище німецької філософії постгегельянського періоду. Навіть не потрібно окремо згадувати, що праці написані різними мовами, що теж формує певні особливості.

Ми можемо сказати, що структури запропонованих праць критично не відрізняються, чи що в обох ми віднаходимо схожі визначення базових елементів логіки, але це все одно не вберігає нас від того, що є ціла низка відмінностей, які проявляються не тільки в манері викладу й особливостях прикладів, а й у визначеннях таких базових понять, як судження чи індукція. Відтак, ми отримуємо наочний приклад того, що ці праці набагато продуктивніше розглядати окремо, враховуючи як і їхні стилістичні, так і смислові особливості. «Логіка Пор-Рояля» написана під впливом Паскаля та Декарта. Щодо «Логіки» Зігварта, то перший том виконаний відповідно до вже існуючої традиції, а другий — до прагнення автора розкрити своє бачення побудови методу дослідження логічних питань.

Ще одне питання, яке складно пропустити, стосується того, що «Логіку Пор-Рояля» часто вважають працею, яка зробила свій вагомий внесок не тільки в історію логіки, а й історію філософії. Для багатьох дослідників, як ми побачили вище, цей текст є філософським доробком, і чи не найпопулярнішим у свій час. Щодо праці Зігварта, то можуть виникають питання, що це є радше підручник чи довідник для університетів (яким вона частково і була), а не унікальним твором, що збагачує філософську спадщину [4].

Передусім ми повинні розуміти, якими є критерії для того, щоб визначити чи є цей текст підручником, чи не є. Інший важливий момент — чи має таке визначення негативне забарвлення. Те, як це подає Бозанкет, відсилає нас радше до чогось нейтрального або навіть негативного. Відтак, праця розцінюється як вартісний навчальний матеріал для студентів в університетах, але не як повноцінний доробок.

Тут складно відповісти однозначно, тому що для неупередженого розгляду ми повинні дійсно окреслити критерії та визначити ці поняття. Однак, незважаючи на те, чи є вона підручником (перші дві частини дійсно можуть виглядати як підручник, але щодо третьої виникає багато інших питань) чи ні, розвідка мала значний вплив у свій час.

Висновки

У цій статті було коротко проаналізовано дві праці «Логіка, або мистецтво мислити» Арно і Ніколя та «Логіка» Зігварта. Передусім ми звернули увагу на особливості контексту та середовищ, у яких праці були написані, і висвітлили окремі теми з них. Чи варто порівнювати ці дві розвідки і чи є щось спільне в них? Це було одне з головних питань, які ми ставили перед собою. Відповіді можуть бути різними. Можна почати з найочевидніших, де ми скажемо, що спільне є, оскільки це праці, які стосуються логіки, а можна вказати на те, що у свій час обидва тексти були революційними й обговорюваними.

З одного боку, ми маємо роботу XVII століття, написану під впливом янсенізму та картезіанства, а з іншого — класичний текст німецькою мовою періоду XIX століття. Однак, і ці твердження ми можемо піддавати сумніву й обговорювати їх. Адже навіть попри прямий вплив філософії Декарта на «Логіку Пор-Рояля», ми зустрічаємо у тексті протиріччя, які протиставляються картезіанству. Щодо «Логіки» Зігварта ми не можемо бути впевнені в «класичності» її тексту, адже автор пропонує у своїй третій частині своєрідне бачення індукції тощо.

Іншим цікавим питанням, яке стосується запропонованих праць, є їхній вплив на подальший розвиток філософії та логіки. Адже, якщо ми не можемо заперечити популярність та активну дискусію і сьогодні навколо «Логіки Пор-Рояля», то ми не можемо цього відмітити з працею Зігварта. Одним із таких показників є критична література. Якщо не викликає складнощів знайти велику кількість джерел, які будуть аналізувати «Логіку Пор-Рояля», то цього немає з іншою працею, за винятком окремих згадок щодо феноменології чи локальних оглядів.

Проаналізувавши тексти за тими ознаками, які ми вказали у вступі, можна зробити висновок, що попри схожу структуру, ми маємо безліч відмінностей, які виникають не тільки через часову прірву, а й через особливості підходу та бачення до написання праць такого типу. Але це порівняння може показати нам можливі шляхи аналізу й огляду інших подібних розвідок.

References

1. *Logical terminology: the problem of codification* / A. Baumeister et al. (in Ukrainian). *Filosofska dumka*. 2016. №3. С. 6–29.
2. *Khomenko I.* From the History of Teaching Logic at St. Vladimir University (in Ukrainian). *Philosophy of Education*. 2023. 28(2), С. 89–101.
3. *Arnauld A., Nicole P.* Logic or the Art of Thinking. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
4. *Bosanquet I.* Logic by Christoph Sigwart and Helen Dendy. Oxford: Oxford University Press, 1895. Vol. 4, №. 15. P. 388–92.
5. *Buroker J. V.* The Port-Royal Semantics of Terms. Netherlands: Synthese, 1993. 96(3). P. 455–475.
6. *Finocchiaro M.* The Port-Royal Logic's Theory of Argument. Netherlands: Kluwer Academic Publishers, 1997. 11(4). P. 393–410.
7. *Grey J.* The modal equivalence rules of the Port-Royal Logic. *History and Philosophy of Logic*. 2017. 38. P. 1–12.
8. *Marušić J.* Propositions and judgments in Locke and Arnauld: A monstrous and unholy union. *Journal of the History of Philosophy*. 2014. 52(2). P. 255–280.
9. *Nelson A., Buroker J.* Port Royal Logic. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, 2022.
10. *Neto J. R. M.* Interpreting Arnauld by Elmar J. Kremer. *International Journal of the Classical Tradition*. 2000. 7(1). P. 139–142.
11. *Pearce L. K.* Arnauld's verbal distinction between ideas and perceptions. *History and Philosophy of Logic*. 2016. 37(4). P. 375–390.
12. *Sigwart C.* Logic. New York: Macmillan, 1895.
13. *Varga P. A.* The Impersonalien Controversy in Early Phenomenology. Sigwart and the School of Brentano. Austria: Brentano Studien, 2016. 14. P. 227–278.
14. *Watson A. R.* The Port-Royal Logic in the twentieth century. *Journal of the History of Philosophy*. 1967. 5(1) P. 55–60.

LOGIC IN EDUCATIONAL LITERATURE OF THE 17TH AND 19TH CENTURIES

Vitaliia Myroniak

Abstract. «The Port Royal Logic» is one of the most famous works not only in the field of logic but also in philosophy. Written under the influence of Jansenism and Cartesianism in the 17th century, it became one of the first works that departed from the classical exposition of logic. Provoking numerous discussions and debates, it has left a lasting mark in the history of logic and philosophy. Today, «The Port Royal Logic» is considered not only a textbook on logic but also a philosophical text that explores issues of Philosophy of Consciousness and Theology.

It is difficult to say much about another work that emerged from the pen of the German philosopher and logician Sigwart — «Logic». While Sigwart's work did have some impact on the philosophy of his time it is not discussed as actively today, as «The Port Royal Logic». Sigwart's perspectives also extended beyond his time, as he proposed looking at formal approaches from a different angle, which led to criticism not only from phenomenologists.

What might these works have in common? This is one of the questions I will attempt to address in the proposed article. Here, I briefly analyze the two works based on certain characteristics and answer the above question. As such, we will focus not only on the structures of the works and their main ideas but also on the authors themselves. It is also important to separately consider the environments in which these works arose. On one hand, we have the 17th century, Jansenism, and the influence of Descartes and Augustine. On the other hand, we encounter the 19th century and classical German philosophy, which dictate somewhat different visions and perspectives. A separate topic for discussion that is examined is the translations of these works.

As a result, can we truly seek common ground where two different traditions intersect? Is it appropriate for us to compare them? Can we consider these works not only as textbooks but also as philosophical texts? Is the issue of translation truly an obstacle, causing misunderstandings and inaccuracies in interpretations? These are the questions I attempt to address briefly here.

Keywords: logic, traditional logic, history of logic, logic textbooks, Antoine Arnauld, Christoph Sigwart.

Надійшла до редакції 20 серпня 2023 р.

Мироняк Віталія Андріївна

Філософський факультет

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

вул. Володимирська, 60

м. Київ

01601

Myroniak Vitaliia

Faculty of Philosophy

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Volodymyrska St., 60

Kyiv

01601

<https://orcid.org/0000-0002-5579-2063>

vitaliyamyroniak@gmail.com

<https://doi.org/10.31812/apm.7681>